

การปรับเปลี่ยนประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ของชุมชนตะเควีระ
อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ท่ามกลางสภาวะความทันสมัย
Amidst modernization: Changes in the tradition of raft-
launching for misfortune expulsion in Takhria
Community, Ranot District, Songkhla Province

จूरรัตน์ บัวแก้ว¹

Jureerat Buakaew

Abstract

This research was to explore changes in the tradition of raft-launching for misfortune expulsion in Takhria Sub-district, Ranot District, Songkhla Province. The data of this qualitative study were collected from related documents and research reports and through in-depth interviews with locals of Takhria Sub-district and government officials involved in organizing the tradition of raft-launching for misfortune expulsion, and through participant observations. Critiques were made of the phenomenon through collecting local historical data and field data in the study area. The study found that core organizers have changed from community leaders to government officers who use government power to manage the

¹รองศาสตราจารย์ ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
Associate Professor, Department of Education of Foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince
of Songkla University, Hat Yai Campus

tradition of raft-launching for misfortune expulsion, a way of life in Takhria. Modernization has changed the rituals to be performed by only Buddhist monks. The raft for misfortune expulsion is made by hired craftsmen instead of locals getting together to make it. Modern materials are bought for decoration of the raft, and offerings to sacred things consist of modern desserts and modern products instead of traditional food and traditional products. Publicity of the event is made through online media. The rituals have been modernized and formalized with support from the public sector; in every step of the rituals, more importance is given to local political leaders than value of the ritual. The roles of local people and the temple have reduced to being only participants of the ritual.

Keywords: Raft-launching for misfortune expulsion, changes, ritual

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้ศึกษาการปรับเปลี่ยนประเพณีในการลอยแพสะเดาะเคราะห์ของชุมชนตะเควีระ อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา ท่ามกลางสภาวะความทันสมัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากคนในชุมชนตะเควีระ รวมถึงเจ้าหน้าที่ภาครัฐผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดงานประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในงานประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ มีการวิพากษ์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นผ่านการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นร่วมกับข้อมูลจากการวิจัยภาคสนามในพื้นที่ ผลการวิจัยพบว่า หน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาเป็นหลักแทนแกนนำชุมชนโดยใช้อำนาจรัฐจัดประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชุมชนตะเควีระภายใต้การทำให้ทันสมัยด้วยการปรับเปลี่ยนให้พระสงฆ์เป็นผู้ทำพิธีฝ่ายเดียว แพสะเดาะเคราะห์

จ้างช่างฝีมือมาทำแทนความร่วมมือกันทำในชุมชน มีการซื้อวัสดุสมัยใหม่มาตกแต่งอย่างสวยงาม มีการนำขนมและสินค้าสมัยใหม่กลายเป็นเครื่องสักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ องค์ครภาครฐใช้สื่อสังคมออนไลน์ประชาสัมพันธ์การจัดงาน การประกอบพิธีกรรมมีการเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยและเป็นทางการภายใต้การสนับสนุนจากภาครัฐทุกขั้นตอน มีการให้ความสำคัญกับผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นมากกว่าคุณค่าของการทำพิธีกรรม ชุมชนตะเคียนและวัดถูกลดบทบาทให้เป็นเพียงผู้เข้าร่วมงาน

คำสำคัญ: การลอยแพสะเดาะเคราะห์ การปรับเปลี่ยน พิธีกรรม

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากความต้องการของมนุษย์ที่ปรับตัวไปตามสภาพแวดล้อมในปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังจากรัฐบาลได้จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกเป็นต้นมา สังคมไทยได้เข้าสู่ยุคบริโภคนิยม Maneeratana (1978, p. 41) กล่าวว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากสังคมเมืองสู่สังคมชนบท มีเรื่องการอุปโภค บริโภค ระบบคิดต่างๆ ประเพณีวัฒนธรรมใหม่ๆ ก็หลั่งไหลเข้ามาเพื่อปรับเปลี่ยนสิ่งที่มีอยู่เดิม ซึ่งบางส่วนยังคงอยู่ สามารถต่อต้านได้ แต่บางส่วนล่มสลายไป ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับแนวคิด Modernization theory ของ Eisenstadt (1966, p. 1) ที่กล่าวว่า สังคมที่ด้อยพัฒนากำลังเปลี่ยนผ่านไปสู่สังคมที่มีความทันสมัย เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เพราะสภาพแวดล้อมและเทคโนโลยีสมัยใหม่แบบไร้พรมแดนได้หลั่งไหลเข้ามามีอิทธิพลในสังคม โดยตอบสนองต่อการรับวัฒนธรรมของต่างชาติ การใช้ชีวิตประจำวันที่ถูกพันกับวัตถุนิยมได้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพราะบริบทชุมชนเปลี่ยนแปลงไป กระนั้นก็ดีในภาคใต้ของไทยยังมีประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ในรอบปีที่สามารถดำรงอยู่เรื่อยมาถึงปัจจุบันแต่ก็ปรับเปลี่ยนรูปแบบไปบ้าง อาทิ ประเพณีสารทเดือนสิบ ประเพณีชักพระ ประเพณีให้ทานไฟ ประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาประเพณีลอยแพสะเดาเคราะห์ พบว่าจัดทำขึ้นที่ตำบลตะเคียน อำเภอรโนดจังหวัดสงขลา เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้มีพระคุณ คือ พระแม่คงคา พระแม่ธรณี เจ้าที่เจ้าทางและผีบรรพบุรุษ ที่ชุมชนตะเคียนได้อาศัยทำมาหากิน ทั้งบนดินและในน้ำ บางคนเรียกประเพณีนี้ว่า “ส่งเภา” หรือ “ส่งแพ” เพราะเป็นการส่งโรคร้ายไข้เจ็บเหล่านั้นให้พ้นไปจากหมู่บ้าน และยังเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้วยการส่งเสบียงอาหารเพื่อจะได้คุ้มครองดูแลชุมชนตะเคียนให้พ้นจากอันตราย ทั้งนี้วิถีชีวิตของชุมชนตะเคียนมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีความเกี่ยวข้องผูกพันกับสายน้ำในลำคลองตะเคียนและทะเลสาบสงขลา ด้วยเหตุนี้ชุมชนตะเคียนจึงจัดให้มีประเพณีลอยแพสะเดาเคราะห์ โดยทำกันในช่วงวันว่างจากการทำนา ซึ่งตรงกับวันที่ 1 มกราคม ของทุกปี เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวเป็นวันหยุดยาวของเทศกาลปีใหม่ บรรดาลูกหลานและเครือญาติที่แยกย้ายไปทำงานในต่างจังหวัดเดินทางกลับมาเยี่ยมเยียนและร่วมฉลองปีใหม่กับครอบครัว จะได้มีโอกาสทำบุญร่วมกันที่วัดวารีป่าโมกษ์ หรือวัดปากบางตะเคียน ประเพณีนี้ได้ทำสืบทอดติดต่อกันมาหลายชั่วอายุคน (Attabut, personal interview, July 28, 2015)

การจัดงานประเพณีลอยแพสะเดาเคราะห์ในอดีตจะมีวัดวารีป่าโมก อุบาสก และแกนนำจากชุมชนทำหน้าที่หลักเตรียมงาน ประชุมวางแผนแบบไม่เป็นทางการ และประสานงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเรื่องการประกอบแพ ใช้ระยะเวลาประมาณ 2-3 วัน ชาวบ้านจะระดมกำลังคนที่มิจิตอาสา แกนนำชุมชนบางส่วนมาช่วยกันหาวัสดุอุปกรณ์ได้แก่ ไม้ไผ่ ต้นกล้วย ใบจาก เชือก ช่วยกันจัดทำแพแบบง่ายๆ สำหรับใส่สิ่งของเครื่องสักการบูชา งานประเพณีนี้จะมีการสมโภชแพ การแสดงมหรสพ หนึ่งตะลุง มโนราห์ ภายหลังการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียน หน่วยงานนี้ได้เข้ามามีบทบาทหลักในการจัดงาน รูปแบบการจัดงานจึงถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นแบบทางการที่มีประธานในพิธีมาจากหน่วยงานภาครัฐ ส่วนชุมชนและวัดถูกลดบทบาทลงกลายเป็นผู้เข้าร่วมงาน

การศึกษาเรื่อง การปรับเปลี่ยนประเพณีในลอยแพสะเดาะเคราะห์ของชุมชน
ตะเคียน อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างยิ่งเพราะประเพณีนี้
สะท้อนให้เห็นภาพสังคมตะเคียนที่เชื่อมโยงความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติกับวิถีชีวิตเข้า
ด้วยกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทุกวันนี้แม้เป็นยุคของโลกาภิวัตน์ที่มีความก้าวหน้าทาง
วิทยาศาสตร์ ชุมชนตะเคียนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ออกไปทำงานต่างจังหวัดแทนการประกอบ
อาชีพเกษตรกรรมที่ต้องการพึ่งพาธรรมชาติน้อยลง แต่ประเพณีนี้ก็ยังคงอยู่ สิ่งที่น่าสนใจ
คือมีการต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบอย่างไรจึงจะสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสสังคม

วัตถุประสงค์

ศึกษาการปรับเปลี่ยนประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ของชุมชนตะเคียน
อำเภอรอนด จังหวัดสงขลาท่ามกลางสภาวะความทันสมัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยแบ่งผู้ให้ข้อมูลเป็น 2 กลุ่ม คือ ผู้อาวุโส อายุ 50 ปีขึ้นไป
จำนวน 5 คนซึ่งเคยมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ทั้ง
ก่อนการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียนและหลังจากองค์การ
บริหารส่วนตำบลตะเคียนเข้ามารับหน้าที่หลักในการจัดงาน ส่วนคนรุ่นใหม่วัยทำงาน
อายุระหว่าง 25-49 ปี จำนวน 5 คน มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมประเพณีลอยแพ
สะเดาะเคราะห์ในสมัยที่องค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียนเข้ามาเป็นผู้ดำเนินการหลัก
กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้งสองกลุ่มได้เข้าร่วมงานประเพณีนี้มาอย่างต่อเนื่องทุกปี ผู้วิจัยเลือกที่จะ
พูดคุยแบบไม่เป็นทางการโดยใช้คำถามปลายเปิดตามแนวทางการสัมภาษณ์ที่เตรียมไว้
เรียบร้อยแล้ว มีการพูดคุยโต้ตอบรับฟังเรื่องเล่าและคติคำพูดที่สะท้อนเรื่องราวจากกลุ่ม
ผู้ให้ข้อมูล

2. เครื่องมือ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่ม และใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในงานประเพณีลอยแพสะเดาเคราะห์ซึ่งจัดให้มีขึ้นในวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2558 และวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ.2559

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้การฝังตัวในพื้นที่เป้าหมายเพื่อสร้างความคุ้นเคยกับคนในหมู่บ้าน จากนั้นจึงเลือกใช้การพูดคุยแบบไม่เป็นทางการโดยใช้คำถามปลายเปิดตามแนวทางการสัมภาษณ์ที่เตรียมไว้เรียบร้อยแล้ว มีการพูดคุยโต้ตอบรับฟังเรื่องราวและคติคำพูดที่สะท้อนเรื่องราวจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ส่วนการสังเกตแบบมีส่วนร่วมผู้วิจัยเข้าร่วมงานประเพณีลอยแพสะเดาเคราะห์ในวันงาน โดยทำตัวเหมือนผู้เข้าร่วมพิธีกรรม สังเกตพฤติกรรมการแสดงออกในลักษณะต่างๆ ของผู้เข้าร่วมงานเพื่อเก็บข้อมูลบริบทของงานประเพณีลอยแพสะเดาเคราะห์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ คติ คำบอกเล่า (oral history) เรื่องราวเหตุการณ์จากผู้รู้ ข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม นำไปจัดหมวดหมู่ แยกประเด็นตามวัตถุประสงค์ที่ต้องศึกษา หลังจากนั้นตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล วิเคราะห์ ตีความ และวิพากษ์ประเด็นที่สำคัญโดยนำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การจัดประเพณีลอยแพสะเดาเคราะห์ก่อนการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียน

ประเพณีลอยแพสะเดาเคราะห์ของตำบลตะเคียน อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลาแต่เดิมมีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้มีส่วนร่วมในการจัดงานประเพณีลอยแพสะเดาเคราะห์

ในอดีตการจัดงานมีเจ้าอาวาสวัดวาริป่าโมก อุปาสกกับแกนนำชุมชนเป็นหลัก ก่อนถึงวันงานประมาณ 3 ถึง 4 เดือนนับตั้งแต่ช่วงเข้าพรรษามีการเตรียมงาน

เพราะเป็นเวลาที่ชาวบ้านมารวมตัวเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา จึงทำให้มีโอกาสนพบปะพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการระหว่างเจ้าอาวาสกับชาวบ้าน มีการรับฟังความคิดเห็นจากชาวบ้าน เพื่อสอบถามถึงความชื่นชอบในชุดการแสดงของปีที่ผ่านมา แล้วจึงตัดสินใจติดต่อเชิญนักแสดงชุดที่ต้องการ นอกจากนี้ยังมีการแบ่งหน้าที่การทำงานตามความสมัครใจ และตามความถนัดของแต่ละบุคคล ชาวบ้านมีหน้าที่ต่างๆ เช่น การแจ้งข่าวสารงานลอยแพสะเดาะเคราะห์ การประกอบแพสะเดาะเคราะห์ และการประกอบพิธีกรรม (Khongjan, personal interview, May 18, 2015)

2. การประชาสัมพันธ์ข่าวสารงานลอยแพสะเดาะเคราะห์

การจัดงานประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ในอดีตใช้การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร 3 รูปแบบ คือแบบแรกใช้การบอกปากต่อปาก โดยเจ้าอาวาสเดินบอกชาวบ้านในขณะที่บิณฑบาตช่วงเช้า และผ่านการประกอบกิจกรรมตักน้ำในและนอกชุมชน ซึ่งอาศัยช่วงเวลาที่มีการประกอบศาสนกิจจะมีคนจำนวนมากเข้าร่วมพิธีทางศาสนา แบบที่สองก่อนวันงานจะมีผู้อาวุโสในหมู่บ้านขับเรือประกาศตามคลอง เพราะบ้านคนอยู่ริมคลองและแบบที่สามมีแกนนำชุมชนอีกกลุ่มหนึ่งใช้วิธีการเดินไปตามบ้านต่างๆ โดยตีเกราะและเป่าปุด ซึ่งทำจากเขาวัวและเขาควย (Attabut, personal interview, July 28, 2015)

3. การประกอบแพสะเดาะเคราะห์

แพสะเดาะเคราะห์ในอดีตจัดทำแบบง่ายๆ ใช้วัสดุที่หาได้ในชุมชน ได้แก่ ไม้ไผ่ ต่อกกล้วย ใบจาก และเชือก ใช้แรงงานจากคนในชุมชน ใครมีฝีมือก็มาช่วยกันจัดทำ โดยเริ่มจากการตัดต้นกล้วยให้มีขนาดเท่าๆ กัน ขนาดกว้างคูณยาวประมาณ 1 เมตรหรือ 1.5 เมตร ผูกเชือกเป็นรูปสี่เหลี่ยมเพื่อทำเป็นฐานของแพ แล้วใช้ไม้ไผ่เสียบเป็นเสาทั้งสี่ด้าน นำหยวกกล้วยมาแกะสลักลายไทยขนาดเล็กๆ ใช้ตกแต่งบริเวณเสาทั้งสี่ด้าน หลังคามุงด้วยใบจากคล้ายศาลาหลังเล็กๆ ภายในศาลาบรรจุด้วย

สิ่งของที่นำมาสะเดาะเคราะห์ เช่น ข้าวสาร กะปิ หัวหอม กระเทียม พริกแห้ง
Sunseng, personal interview, July 1920, 15). (ดูภาพประกอบ 1)

ภาพประกอบ 1 ภาพจำลองแพสะเดาะเคราะห์ในอดีต ของชุมชนตะเคียน
อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

วาดภาพโดย นายกฤตชัย จันทนลักษณ์ เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2559

4. การประกอบพิธีกรรมลอยแพสะเดาะเคราะห์

การประกอบพิธีกรรมลอยแพสะเดาะเคราะห์เริ่มจากประธานในพิธีซึ่งเป็นผู้
อาวุโสของหมู่บ้าน จุดเทียนธูปหน้าพระประธาน จากนั้นผู้มาร่วมในพิธีตั้งนะโมสามจบ
สวดบทบูชาพระรัตนตรัย สวดมนต์บทสวดธัมมจักกัปปวัตตนสูตร สวดมนต์บทแผ่
เมตตา กราบลาพระรัตนตรัย ต่อมาผู้เข้ารับการประกอบพิธีกรรมต้องนำดอกไม้ ธูป
เทียน และเครื่องสักการบูชากล่าวคำอธิษฐาน และกล่าวคำขอมาต่ออำนาจสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ แล้วนำดอกไม้ ธูปเทียน และเครื่องสักการบูชาไปวางที่แพสะเดาะเคราะห์
พระสงฆ์ หรือครูหมอปราหมณ์จะกล่าวคำอวยพร พร้อมกับการประพรมน้ำมนต์
(Koapong, personal interview, August 2, 2015)

การนำแพไปลอยสะเดาะเคราะห์ เป็นขั้นตอนสุดท้ายสำหรับการประกอบพิธีกรรม ผู้นำการประกอบพิธีกรรมได้แก่ ครูหมอ และผู้เข้าร่วมพิธีลอยแพสะเดาะเคราะห์แห่แพรอบโบสถ์ จำนวน 3 รอบ เพื่อเป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ที่หมายความว่า การบูชาพระพุทธเจ้าตามหลักความเชื่อของพุทธศาสนา พระสงฆ์เดินนำหน้าขบวน สวดมนต์บทสวดสรรเสริญพระพุทธเจ้า บทชัยมงคลคาถา โดยมีด้ายสายสิญจน์ผูกติดกับแพโยงไปยังผู้เข้าร่วมพิธีกรรมที่ช่วยกันถือขณะที่เดินแห่แพ เพื่อเป็นการทำสมาธิและการอธิฐานจิตแผ่เมตตาถึงบรรพบุรุษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ การอ้อนวอนกล่าวขอโชคลาภ และการละทิ้งสิ่งที่เป็นอุปมกมลออกจากชีวิต ชาวตะเคียนใช้แพเป็นตัวแทนนำพาสิ่งอุปมกมลออกไปทิ้งยังท้องทะเลลึกและสร้างความหวังใหม่ให้เกิดขึ้นกับชีวิตผ่านพิธีกรรมนี้ อาจกล่าวได้ว่า แพ้นั้นเป็นสัญลักษณ์แทนยานพาหนะนำพาสิ่งที่เปื้อนอุปมกมลชั่วร้ายออกไปจากชีวิตของชาวตะเคียน ซึ่งเชื่อว่าภายหลังจากการเสร็จสิ้นพิธีกรรมดังกล่าวนี้แล้ว ชีวิตของตนจะมีความอยู่ดีกินดี มีความเจริญรุ่งเรือง พิธีกรรมดังกล่าวสามารถสร้างขวัญกำลังใจให้เกิดขึ้นแก่ชาวตะเคียน พวกเขาจะมีพลังสำหรับการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพต่อไป (Whangsawat, personal interview, August 2, 2015)

การปรับเปลี่ยนประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ ภายหลังการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียน มีประเด็นดังนี้

1. ผู้มีส่วนร่วมในการจัดงานประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์

ก่อนการจัดงานประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียน จะจัดประชุมงานร่วมกันระหว่างวัดวาริปาโมก ตัวแทนจากชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีการลอยแพสะเดาะเคราะห์ และเปิดโอกาสให้สถาบันทางสังคมต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนจัดงาน ชี้แจงรายละเอียดของโครงการ ชี้แจงการออกแบบกิจกรรมในวันประกอบพิธีกรรม มีองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา

สนับสนุนงบประมาณ สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียนเป็นผู้จัดงานหลัก วัฒาริปาโมกเป็นผู้อำนวยการอำนวยความสะดวกในเรื่องของสถานที่และการประกอบพิธีกรรม ทางศาสนา ส่วนตัวแทนจากชุมชนร่วมเชิญชวนเครือญาติพี่น้องและคนในชุมชนเข้าร่วมงาน (Janpan, personal interview, July 12, 2015)

2. การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารงานลอยแพสะเดาเคราะห์

ในปัจจุบันมีช่องทางการประชาสัมพันธ์กิจกรรมวันงานประเพณีการลอยแพสะเดาเคราะห์หลายรูปแบบ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ขององค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียน สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอระโนด สำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสงขลา การเขียนข้อความผ่าน face book หรือสื่อสังคมออนไลน์ซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากจากกลุ่มคนหลากหลายเพศและวัย รวมถึงการส่งข่าวสารผ่านทางโทรศัพท์ และการบอกแบบปากต่อปากของชาวตะเคียนในชุมชน ที่มีความรู้สึกร่วมและช่วยกันประชาสัมพันธ์เชิญชวนเครือญาติพี่น้องเพื่อนฝูงหรือคนรู้จักมาร่วมกิจกรรม (Jitranon, personal interview, July 12, 2015)

3. การประกอบแพสะเดาเคราะห์

องค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียนจัดงบประมาณสนับสนุนการประกอบแพซึ่งในปี พ.ศ.2558 ได้ให้นายสิริพรณ์ พุดมาก ช่างศิลป์พื้นบ้านด้านการแทงหยวก เป็นผู้ประกอบแพ แกะสลักหยวกกล้วย ต่อแพเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดประมาณ 1 เมตร หรือ 1.5 เมตร ขึ้นในทำเป็นเสา 4 เสา มีหลังคาคล้ายมณฑป ส่วนเสาและขอบแพแต่ละชั้นประดับตกแต่งด้วยหยวกกล้วยแกะสลักและผ้าสีสนสวยงาม มีลำไม้ไผ่เป็นฐานรองรับแพด้านล่างเพื่อใช้ในการยกแพลงแม่น้ำ การทำแพจะทำก่อนวันงานประมาณ 2-3 วัน มีการปรับปรุงรูปแบบตามสถานการณ์ และความต้องการขององค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียน เมื่อมีการศึกษาข้อมูลภาคสนามพบว่า การทำแพในแต่ละปีอาจมีการดัดแปลงแพให้มีความสวยงาม เช่น ทำแพในรูปเรือหงส์ ใช้ไม้เครื่องสักการบูชา ที่แสดงถึงการสื่อสารระหว่างผู้เข้ารับการสะเดาเคราะห์ลอยแพและ

อำนาจศักดิ์สิทธิ์ ภายในแพใส่ดอกไม้ รูป เทียน นอกจากนี้ยังมีเครื่องสังเวย หรือ เครื่องเซ่นไหว้ เป็นสิ่งของตอบแทนที่แสดงออกถึงความมีน้ำใจ ความเอื้ออาทร ความรัก ความกตัญญูของผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ลอยแพที่มีต่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ของเซ่นไหว้ประกอบด้วย ข้าวสาร ข้าวตอก เหลือ กะปิ ขมิ้น กระเทียม พริก น้ำตาล น้ำหอม เงินเหรียญ ธนบัตร เป็นต้น อีกทั้งยังมีเครื่องสะเดาะเคราะห์ เป็นสิ่งของที่มีความสัมพันธ์กับตัวบุคคลที่จะสะเดาะเคราะห์ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ตัวแทนของความหมาย คำว่า “เคราะห์” หรือ “อุปมงคล” ประกอบด้วย เศษเล็บมือ เล็บเท้า เศษผม เศษเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม (Putmark, personal interview, May 17, 2015) (ดูภาพประกอบ 2)

ภาพประกอบ 2 แพสะเดาะเคราะห์ ตำบลตะเคียน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา

ที่มา: ถ่ายภาพโดย จุริรัตน์ บัวแก้ว เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2558

4. การประกอบพิธีกรรมลอยแพสะเดาะเคราะห์

เมื่อถึงวันจัดงานโดยเริ่มตั้งแต่ช่วงเย็นของวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2558 ผู้คนที่มาร่วมกิจกรรม บ้างก็ใส่ชุดขาว บ้างก็ใส่ชุดลายตามความสะดวก หากเป็นวัยรุ่น

จะแต่งตัวแบบแฟชั่นสมัยใหม่ ผู้สูงอายุนิยมใส่ผ้าถุงลายดอก ผู้ชายนุ่งกางเกงสามส่วน ภายในงานมีการแสดงมหรสพ หนึ่งตะลุง มโนราห์ วงดนตรี ขึ้นอยู่กับการรับเชิญและความเหมาะสมของสถานการณ์ในแต่ละปี ผู้เฒ่าผู้แก่เตรียมพร้อมที่จะไปร่วมทำบุญ สวดมนต์ปฏิบัติธรรมภายในวัด ในขณะที่เดียวกันผู้ซึ่งมีหน้าที่ในงานเริ่มเตรียมความพร้อม พ่อค้าแม่ขายตระเตรียมสินค้า ผู้คนเริ่มทยอยเดินทางมายังวัดเรื่อยๆ ทั้งภายนอกและภายในชุมชน กิจกรรมในคืนแรกคือการสวดมนต์ ทำพิธีการสวดยันต์แพ หรือการสมโภชแพ ซึ่งมีผู้คนเข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมกันอย่างเนืองแน่น นี่แสดงออกถึงความเคารพและศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา และความเชื่อในประเพณี ลอยแพสะเดาะเคราะห์ (Sakdee, personal interview, May 7, 2015)

หลังจากเสร็จสิ้นพิธีการสมโภชแพคณะนักดนตรีเริ่มสร้างสีสันและบรรยากาศในงานด้วยการแสดงชุดต่างๆ ก่อนเวลา 24.00 น. จะเริ่มการประกอบพิธีกรรมการสวดมนต์สร้างความเป็นมงคลแก่ชีวิตเป็นการสวดมนต์ข้ามปีส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ เมื่อพิธีสวดมนต์เสร็จเรียบร้อยการแสดงบนเวทีเริ่มขึ้นอีกครั้งเพื่ออำลาแฟนเพลงทั้งท้าย พร้อมทั้งผู้คนเริ่มทยอยเดินทางกลับบ้าน

เช้าวันใหม่คือ วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2559 ชาวตะเคียนะเริ่มต้นขึ้นมาจัดเตรียมอาหารไปทำบุญที่วัดวาริปาโมก ผู้คนในหมู่บ้านต่างพากันเดินทางเข้าไปยังบริเวณพื้นที่วัด บ้างก็เดินบ้างก็นั่งรถจักรยานยนต์ชักชวนกันไปร่วมกิจกรรมทำบุญตักบาตรต้อนรับปีใหม่ ทีมงานเจ้าหน้าที่จากสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียนะ กำลังจัดเตรียมตรวจตราดูความเรียบร้อยของสถานที่ พ่อค้าแม่ขายกำลังจัดวางสิ่งของรอรับสาธุชนผู้มาร่วมทำบุญ คณะสงฆ์จากวัดอื่นๆ กำลังเดินทางเพื่อมาร่วมพิธี ชาวตะเคียนะได้เตรียมอาหารหวานคาวเพื่อใช้ในการทำบุญตักบาตรถวายพระสงฆ์ บางคนนำชุดสังฆทานมานั่งรอร่วมพิธีกรรม เหล่าคณะสงฆ์ทยอยเข้ามานั่งเตรียมความพร้อมก่อนการทำพิธีด้วยความสงบ เมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในช่วงเช้า

ชาวตะเคียนะทำการแยกย้ายกัน บางส่วนเดินเที่ยวชมงาน จับจ่ายใช้สอยสินค้า บางส่วนทยอยกันกลับบ้าน หรือแวะชมการแสดงมหรสพบนเวที

นอกจากนี้ในงานจะมีเวทีการแสดงดนตรี ชุมนำเสนอผลผลิตสินค้าชุมชนจาก ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนการทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ตามแนวทางพระราชดำริ และการร่วมทำบุญสะเดาะเคราะห์ที่แพบริเวณหน้าพระอุโบสถ ผู้หญิงช่วยกันจัดทำช่อดอกไม้สำหรับใช้ในพิธีกรรม ผู้ชายช่วยกันเตรียมสถานที่ และอีกบางส่วนทั้งหญิงและชายช่วยกันหุงหาอาหารในโรงครัว นอกจากนี้ยังมีญาติพี่น้องที่อยู่นอกชุมชนทั้งต่างจังหวัดและภายในจังหวัดเดินทางมาร่วมงานนี้ (Manosoa, personal interview, July 12, 2015)

เมื่อเวลา 13.00 น. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน และแกนนำชุมชนต้อนรับประธานในพิธีคือ นายนิพนธ์ บุญญามณี นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา พร้อมด้วยการแสดงจากคณะกลองยาว อีกทั้งพระสงฆ์นั่งประจำที่แพสะเดาะเคราะห์และเริ่มสวดมนต์ หลังจากพิธีการบนเวทีเสร็จสิ้น ชาวตะเคียนะจัดเตรียมขบวนแพสำหรับแห่เวียนรอบโบสถ์หนึ่งครั้งก่อนจะส่งแพออกสู่ทะเล พร้อมทั้งความสนุกสนานครื้นเครงที่เกิดขึ้นจากการบรรเลงของดนตรีกลองยาว การให้โชนรำร่า เปิดโอกาสให้ชาวตะเคียนะได้ปลดปล่อยความทุกข์ที่สะสม ผสมผสานกับเสียงหัวเราะที่ได้แสดงออกมาในขณะที่มีการแห่ขบวนแพ (ดูภาพประกอบ 3)

ภาพประกอบ 3 ขบวนแห่แพะเตาะเคราะห์ของชาวตะเควรียะ

อำเภอระโนดจังหวัดสงขลา

ที่มา: ถ่ายภาพโดยจूरิธน์ บัวแก้ว เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2559

ขบวนแห่ถึงท่าน้ำริมทะเลสาบสงขลาซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของวัด มีการตีสายสัญญาณออกจากแพเพื่อแจกจ่ายเป็นเครื่องรางของขลังเพื่อเป็นที่ระลึกแก่ผู้เข้าร่วมงาน ผู้ชนยืนรอการส่งแพออกสู่ทะเล พร้อมกับการส่งเสียงตะโกนที่เปล่งออกมาเพื่อขจัดความทุกข์ที่มีอยู่ในใจให้ทุกข์โศกออกไปจากชีวิต สังเกตได้ว่าผู้เข้าร่วมส่งแพที่แสดงพฤติกรรมดังกล่าวมีสีหน้าแววตาที่อึมเศร้า มีรอยยิ้มและเสียงหัวเราะ เมื่อได้เวลาการส่งแพมาถึงก็มีเรือเร็วของชาวบ้านมารอรับลากแพสะเดาะเคราะห์ออกไปปล่อยทิ้งที่กลางทะเลห่างออกจากริมตลิ่งหลายกิโลเมตร เสียงตะโกนสุดท้ายได้สิ้นสุดลงด้วยคำว่า “ออกไป ออกไป ออกไปให้พ้น” หลังจากนั้นชาวตะเควรียะและเหล่าพ่อค้าแม่ค้าต่างพากันจัดเก็บสิ่งของสัมภาระ ทอยยักันเดินทางกลับบ้าน (ดูภาพประกอบ 4)

ภาพประกอบ 4 การส่งแพสะเดาเคราะห์ออกสู่ทะเลอ่าวไทยเพื่อส่งทุกข์โศกออกไป
จากหมู่บ้านตะเคียน อำเภอรโนดจังหวัดสงขลา
ที่มา: ถ่ายภาพโดยจรรีรัตน์ บัวแก้ว เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2559

จะเห็นได้ว่า ระยะเวลาช่วงที่สองเป็นวันที่มีการประกอบพิธีกรรมการลอยแพสะเดาเคราะห์ ช่วงเช้ามีการทำบุญตักบาตรพระสงฆ์ การแสดงมหรสพ ในช่วงบ่ายจะเป็นการทำพิธีปิดงาน และส่งแพลงสู่ทะเล ทั้งนี้กิจกรรมดังกล่าว เกิดจากการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียนและองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลารับบทบาทหน้าที่หลักในการดำเนินงานที่เกิดจากกลไกของภาครัฐมากกว่าภาคประชาชน

สรุป

การจัดประเพณีลอยแพสะเดาเคราะห์เป็นผลมาจากความเชื่อต่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวตะเคียน เมื่อกาลเวลาผ่านไปส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบงานลอยแพสะเดาเคราะห์หลายประเด็น ได้แก่ ผู้มีส่วนร่วมในการจัดงานเปลี่ยนจากวัดและแกนนำชุมชนมาเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียน การประชาสัมพันธ์งาน

เปลี่ยนจากการบอกปากต่อปากมาใช้สื่อสังคมออนไลน์หลากหลายรูปแบบ การประกอบ
แฟ้มการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย การประกอบพิธีกรรมโดยองค์ภาครัฐที่เน้นการ
ให้ความสำคัญกับบุคคลผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นมากกว่าคุณค่าของการทำพิธีกรรม
กระบวนการในการประกอบพิธีกรรมมีการเปลี่ยนแปลงให้มีความทันสมัยและเป็นทางการ
ตามระเบียบข้อบังคับภายใต้การสนับสนุนและการดูแลของรัฐ ชุมชนตะเคียนและวัดได้
ถูกปรับเปลี่ยนบทบาทให้เป็นเพียงผู้เข้าร่วมงานมากกว่าเป็นผู้ออกแบบกระบวนการจัดงาน

อภิปรายผล

ประเพณีลอยแพสะเดาเคราะห์มีการปรับเปลี่ยนจากเดิม นับตั้งแต่ขั้นตอน
ของการมีส่วนร่วม ชาวตะเคียนไม่ได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติการ และ
ร่วมรับผลประโยชน์จากความสำเร็จ เพราะการจัดงานส่วนใหญ่มีเจ้าหน้าที่ขององค์การ
บริหารส่วนตำบลตะเคียนเป็นผู้ดำเนินการหลัก จึงไม่สอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วม
ของ Cohen and Uphoff (1981 cited in Ngamlamom, 2015, p. 2) ว่าการมีส่วนร่วม
หมายถึง สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ 1) การมี
ส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการ
พัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผล
ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ
ชาวตะเคียนได้เข้าไปมีส่วนร่วมคิดแต่การตัดสินใจเป็นอำนาจขององค์การบริหาร
ส่วนตำบลตะเคียน ที่จัดงานประเพณีลอยแพสะเดาเคราะห์ จึงทำให้รูปแบบการจัด
งานเปลี่ยนไป ประกอบกับสถานะความทันสมัยที่ล้าหลังเข้ามาในสังคมตะเคียนก็
ส่งผลให้เกิดการเลื่อนไหลทางวัฒนธรรมจากดินแดนภายนอกเข้ามาผสมผสานกับ
วัฒนธรรมภายในชุมชนด้วย ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Setakhoe
(1989, p. 19) ในเรื่องวัฒนธรรมว่าเป็นสิ่งที่ไม่คงที่เพราะมนุษย์มีการคิดค้นสิ่งใหม่หรือ

ปรับปรุงของเดิมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่เริ่มเกิดขึ้นและอาจถูกกระตุ้นโดยรัฐหรือสถาบันอื่นๆ นอกจากนี้การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่สืบเนื่องกันจากอาณาเขตหนึ่งไปยังอีกอาณาเขตหนึ่ง เช่น สังคมเมืองแผ่อำนาจสู่สังคมชนบท เรื่องการอุปโภค บริโภค ระบบคิดต่างๆ ประเพณีวัฒนธรรมใหม่ๆ ได้หลั่งไหลเข้ามาเพื่อปรับเปลี่ยนสิ่งที่มีอยู่เดิม บางส่วนสามารถต่อต้านได้ แต่บางส่วนล่มสลายไป นี่สอดคล้องกับแนวคิด Modernization theory ของ Eisenstadt (1966, p. 1) ที่กล่าวว่า สังคมที่ด้อยพัฒนากำลังเปลี่ยนผ่านไปสู่สังคมที่มีความทันสมัย เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง สภาพแวดล้อมและเทคโนโลยีสมัยใหม่แบบไร้พรมแดนได้หลั่งไหลเข้ามามีอิทธิพลในสังคม ที่ตอบสนองต่อการรับวัฒนธรรมของต่างชาติ การใช้ชีวิตประจำวันผูกพันกับวัตถุนิยมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพราะบริบทชุมชนเปลี่ยนแปลงไป เฉกเช่นงานประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดงานให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์ในปัจจุบัน เพื่อให้สามารถสืบทอดภูมิปัญญานี้ให้คงอยู่ต่อไป โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลตะเควีระเข้ามา มีบทบาทในการนำทุนทางวัฒนธรรมนี้มาปรับเปลี่ยนให้เข้ากับกระแสสังคม ปรากฏการณ์ดังกล่าวตรงกับที่ Maneeratana (1978, p. 41) ได้ให้ทัศนะคิดว่า ความเชื่อ ระบบคิดที่ฝังตัวอยู่ในมนุษย์มานานจนกระทั่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้นี้สู่คนรุ่นลูกหลาน นี่ทำให้เราเข้าใจระบบคิดของคนในชุมชนตะเควีระที่นำความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติมาผูกโยงเข้ากับวิถีชีวิตจนก่อเกิดประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

งานวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการศึกษาทั้งหมดจัดทำเป็นรูปเล่มแล้วจัดประชุมชาวตะเควีระ เพื่อส่งมอบข้อมูลจากงานวิจัยโดยนำเสนอต่อชุมชน

ชาวตะเควีระพอใจเป็นอย่างยิ่งที่งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการบอกเล่าเรื่องราวของชาวตะเควีระอันสะท้อนตัวตนของพวกเขาผ่านประเพณีลอยแพสะเดาเคราะห์องค์การบริหารส่วนตำบลตะเควีระ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสงขลาสามารถนำงานวิจัยนี้ไปเผยแพร่ผ่านสื่อในรูปแบบต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวตะเควีระ ซึ่งมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำและได้ผูกโยงความเชื่อเข้ามาไว้ในการดำเนินชีวิต ชาวตะเควีระจะมีขวัญและกำลังใจในการดิ้นรนต่อสู้เพื่อฝ่าฟันอุปสรรคเมื่อได้ร่วมพิธีลอยแพสะเดาเคราะห์ นี่ถือเป็นจุดแข็งและเป็นทุนทางสังคมของชุมชนที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ในการสร้างความสัมพันธ์และจิตสำนึกร่วมกันในการอนุรักษ์สืบสานประเพณีดั้งเดิมนี้ให้คงอยู่สืบไป อีกทั้งยังนำไปใช้ในการวางแผนการจัดประเพณีนี้ให้เป็นจุดขายในด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยเรื่องนี้ศึกษาเรื่องวิถีชีวิตกับสายน้ำในประเพณีลอยแพสะเดาเคราะห์โดยได้นำเสนอเฉพาะประเด็นของชาวตะเควีระซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณหมู่ 1 และหมู่ 3 จึงควรศึกษาเปรียบเทียบประเพณีลอยแพสะเดาเคราะห์ของอำเภออื่นๆ ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร ความเชื่อนี้อาจมีความสัมพันธ์กับชุมชนในตำบลอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียงและน่าจะมีการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อให้สามารถนำองค์ความรู้เหล่านี้มาพัฒนาชุมชนใกล้เคียงต่อไป

References

- Eisenstadt, S. N. (1966). *Modernization, protest and change*. Eaglewood Cliffs: Prentice Hall.
- Maneeratana, P. (1978). *Culture and social change*. Bangkok: Thammasat University. [in Thai]
- Ngamlamom, W. (2015, August 22). *Participation theory*. Technical Division on Reference Materials Institution. Retrieved from <http://www.trdm.co.th>. [in Thai]
- Sengpracha, N. (2006). *Foundation of Thai culture*. (3rd ed.). Bangkok: O.S. Printing House. [in Thai]
- Setakhoe, R. (1989). *Thai culture and social structure*. Bangkok: Thai Watanaphanich. [in Thai]